

УДК 336:65

Трусова Н.В.*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економічної теорії та економіки сільськогосподарства
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету***ФІНАНСОВІ ПОТОКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС**

У результаті дослідження виділено нові напрями потокового процесу в управлінні господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано, що фінансові потоки сільськогосподарських підприємств визначені як потоки фінансових ресурсів, які опосередковують рух основних фондів підприємства або як потоки фінансових ресурсів, що обумовлені рухом обігових коштів. Слід розмежовувати фінансові потоки за базою формування та використання фінансових ресурсів, де, насамперед, доцільно виділяти кредитні фінансові потоки та інвестиційні фінансові потоки. Раціональне формування фінансових потоків, що взаємопов'язане з розподілом та використанням різних джерел фінансових ресурсів, обумовить досягнення певного економічного результату з урахуванням фактору часу та рівня ризику втрати платоспроможності підприємств.

Ключові слова: фінансові потоки, фінансові ресурси, грошові кошти, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, запаси

Трусова Н.В. ФИНАНСОВЫЕ ПОТОКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ БАЗИС

В результате исследования выделены новые направления потокового процесса в управлении хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Обосновано, что финансовые потоки сельскохозяйственных предприятий определены как потоки финансовых ресурсов, опосредующих движение основных фондов предприятия или как потоки финансовых ресурсов, обусловленные движением оборотных средств. Следует разграничивать финансовые потоки по базе формирования и использования финансовых ресурсов, где, прежде всего, целесообразно выделять кредитные финансовые потоки и инвестиционные финансовые потоки. Рациональное формирование финансовых потоков, взаимосвязано с распределением и использованием различных источников финансовых ресурсов обусловит достижение определенного экономического результата с учетом фактора времени и уровня риска потери платежеспособности предприятия.

Ключевые слова: финансовые потоки, финансовые ресурсы, денежные средства, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, запасы.

Trusova N.V. FLOWS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: THEORETICAL BASIS

As the result of study were identified new areas of flow processes in the management of economic activity of agricultural enterprises. It was proved that financial flows of agricultural enterprises are defined as flows of financial resources that mediate the movement of fixed assets or as a flow of financial resources due to the movement of current assets. It is necessary to distinguish financial flows for the formation base and use of financial resources, which first of all is advisable to allocate credit and investment financial flows. Rational development of financial flows linked to the distribution and use of various sources of financial resources determine the achievement of certain economic performance, taking into account the time factor and the level of risk to loss the solvency.

Keywords: financial flows, financial resources, cash, accounts receivable, accounts payable, stocks.

Постановка проблеми. Сучасне функціонування будь-якого підприємства в ринковому середовищі, викликане трансформацією економічних умов суспільства і пов'язаних з цим змінами форм господарювання, появою нових видів економічної діяльності, пошуком нових ринків, гострою конкуренцією, змінами виробничої технології. Діяльність сільськогосподарських підприємств в тяжких економічних умовах характеризується складністю та динамічністю господарських і фінансових зв'язків, що віддзеркалюється у потокових процесах. Забезпечити оптимізацію потокового процесу в господарській діяльності підприємства можливо саме через управління фінансовими потоками, пов'язаних з пошуком, залученням, розміщенням, розподілом, перерозподілом та використанням фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування, розподілу фінансових ресурсів, організації їх управління, розглядаються на теоретичному і методологічному рівнях у фундаментальних роботах таких вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: О. Василюка, В. Глуценка, А. Гриценка, О. Гудзь, А. Єпіфанова, М. Єрмошенка, І. Залісько, В. Ковальова, В. Корнеєва, В. Опаріна, А. Пересади, В. Федосова, Дж. Форрестера, П. Стецюка та ін. Концептуальні основи управління фінансовими потоками достатньо повно висвітлено в працях зару-

біжних економістів: Р. Брейлі, П. Буряка, Д. Бауерсокса, І. Бланка, О. Бутрина, О. Зевакова, Д. Клосса, М. Кристофера, Б. Миротина, С. Нагловського, О. Семененка, Р. Радіонова, О. Тяпухіна, а також вітчизняних вчених: Г. Азаренкової, Є. Крикавського, М. Лепи, В. Николайчука, М. Окландера, В. Омельченка, Г. Плахути, М. Чумаченка, І. Швець. Однак узагальнення й аналіз опублікованих робіт дозволили зробити висновок про те, що питання формування концептуальних та методологічних засад стосовно формування фінансових потоків в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств недостатньо розроблені як у науковому, так і в прикладному аспектах. До того ж, переважає фрагментарний підхід до аналізу різних аспектів проблеми.

Постановка завдання. Метою статті є формування теоретичних положень і ідентифікація сутності фінансових потоків сільськогосподарських підприємств в системі управління господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як економічна категорія, «фінансовий потік» набув поширення у застосуванні щодо розкриття сутності фінансових процесів, що відбуваються в господарській діяльності підприємств. Для характеристики діяльності сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати такий термін, особливо коли це стосується питань формування, нагромадження, трансформації та використання фінансових ресурсів.

При переміщенні фінансові ресурси можуть змінювати свою форму та відокремлюватися від матеріальних ресурсів. Рух фінансових ресурсів завжди переде рухові матеріальних. При цьому фінансові ресурси можна розглядати як певний рухливий запас, який породжує існування фінансового потоку своїми змінами, які зумовлені мінливістю обсягів, форм та складу фінансових ресурсів. Фінансові ресурси підприємств змінюються ще й у результаті виробничої діяльності, трансфертних виплат тощо. Тобто на обсяги фінансових ресурсів конкретного підприємства впливають результати виробництва, функціонування бюджетної, податкової тарифної систем, інвестиційної, грошово-кредитної політики тощо. При цьому О. Хавтур констатує, що саме рух фінансових ресурсів формує своєрідні фінансові потоки, створюючи єдиний процес, який має на меті досягнення ефективного господарювання [10, с. 235].

Слід зазначити, що розмежування фінансових потоків з погляду існування окремого підприємства є досить обґрунтованим. У цьому аспекті доцільно підкреслити, що управління фінансовими потоками сільськогосподарського підприємства розглядається як найважливіша ланка управління усім підприємством і, зокрема, процесу управління його фінансовими результатами. Тобто аналіз та управління фінансовими потоками слід розглядати з урахуванням операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств. Виходячи з цього, фінансові потоки сільськогосподарських підприємств можна визначити, наприклад, як потоки фінансових ресурсів, які опосередковують рух основних фондів підприємства або як потоки фінансових ресурсів, що обумовлені рухом обігових коштів.

Багатогранність форм та напрямків розвитку сучасного фінансового ринку, а також специфіка його функціонування визначає різновиди фінансових потоків. Тобто слід розрізняти фінансові потоки за базою формування та використання фінансових ресурсів, де, насамперед, доцільно виділяти кредитні фінансові потоки та інвестиційні фінансові потоки [7, с. 107]. Але варто враховувати, що різним фінансовим інструментам, як формам короткострокового та довгострокового інвестування [2, с. 92], властиві свої особливості щодо «поведінкового визначення грошей», які змінюються з часом [3, с. 86].

Інакше кажучи, необхідно розрізняти фінансові потоки за ступенем здатності перетворюватися у грошові потоки протягом деякого часу (тобто необхідно враховувати ліквідність фінансового потоку), що є важливим з погляду існування різних джерел формування фінансових ресурсів та взаємозв'язку основних функціональних фінансових ринків: кредитного, ринку цінних паперів, страхового, фондового, валютного ринків. Ця умовність розподілу відповідних фінансових ринків, перш за все, визначається здатністю швидкого перетворення активів внаслідок їх постійного руху.

Оскільки при русі фінансових ресурсів вагоме значення мають грошові потоки, відповідно, й у визначенні самого поняття «фінансовий потік» вони відіграють значну роль. Однак тут потрібно зважити на обставину, що поява нових інструментів грошового ринку й банківських продук-

тів обумовила розгляд сутності фінансових потоків в площині грошових та економічних відносин, де грошові кошти одночасно приносять дохід і можуть бути засобом розрахунків за товари» [9, с. 40]. Поряд із цим трансформаційні процеси в економічній діяльності сільськогосподарських підприємств зумовили формування нових видів фінансових ресурсів. До них можна віднести спеціальну ставку податку на додану вартість, а також податкові пільги, в результаті яких частина коштів залишається у розпорядженні підприємств.

Для теорії і практики економічно розвинутих країн розуміння фінансів знаходиться в площині економічних процесів та фінансових відносин. Тому цілком логічно розглядати фінансові і грошові ресурси як ціле і його частину. Вищезазначені аспекти з приводу сутності фінансового потоку дозволяють сформувати певне уявлення про їх кругообіг в системі управління господарської діяльності підприємства (рис. 1).

Спроможність підприємства забезпечити стабільний виробничий процес та оплатити власні зобов'язання, за рахунок своїх фінансових ресурсів, характеризується як грошові відносини. Грошові відносини, як правило, є односторонніми (від платника до отримувача коштів) і пов'язується з відповідними платежами за однією господарською операцією. Економічні відносини здебільшого є двосторонніми і характеризують загальний результат всієї фінансово-господарської діяльності підприємства.

За цих обставин є підстави вважати, що фінансовий потік виражає взаємодію між учасниками економічних відносин, яка включає в себе ринки, посередників, фінансові інститути, що надають фінансові послуги, та інші інституції, за допомогою яких сільськогосподарські підприємства реалізують прийняті ними управлінські рішення щодо їх доцільності. Фінансові потоки породжуються рухом різних фінансових ресурсів (активів), і зумовлюють зміну вимог, прав, зобов'язань сільськогосподарських підприємств.

У економічному розумінні потік – це величина, яка вимірюється у русі визначеного активу за певний період часу і якій притаманна розмірність. Водночас це також обсяг визначеного активу, який характеризує його на певний період часу, і пов'язаний з поняттям «запас». Втім «зміна запасу може бути обчислена лише у визначений момент; її величина

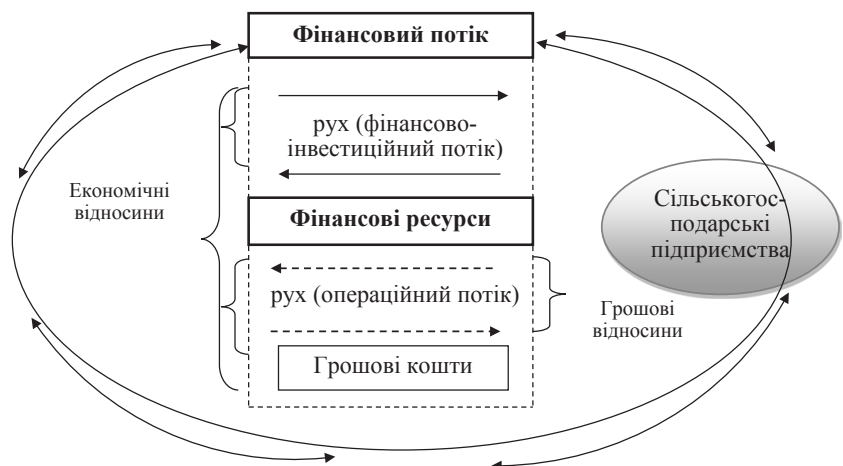

Рис. 1. Кругообіг фінансових потоків в системі управління господарської діяльності сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором [1, с. 212]

не має часової довжини. Змінна ж потоку може бути обчислена тільки як оборот за період (хоча цей період може бути нескінченно малим); її величина має часовий вимір. Істотна різниця між запасом і потоком полягає в тому, що останній не може бути обчислений без врахування відповідного часового періоду, тоді як перший може» [6, с. 53]. При цьому слід враховувати, що рівень змінної потоку відноситься до певного часового моменту. Проте ці дві величини впливають одна на одну і перебувають у діалектичному зв'язку, оскільки існування однієї зумовлює розвиток іншої і навпаки.

Зважаючи на особливості функціонування сільськогосподарських підприємств, управління фінансовими потоками в аграрній сфері слід акцентувати на таких специфічних характеристиках руху фінансових ресурсів як безперервність і систематичність. Це обумовлено характером сільськогосподарського виробництва, яке здійснюється у певні строки, з чіткою послідовністю, і не допускає простоїв надходження фінансових ресурсів. Крім того, фінансові ресурси вимагають постійного обліку і контролю та виключають будь-які необлікові періоди. Фінансовим ресурсам притаманна мобільність, у зв'язку з чим і виникають економічні відносини, що супроводжуються відповідними фінансовими потоками.

Тож, при розгляді взаємного впливу різних потоків у процесі управління рухом фінансових ресурсів доцільно застосувати й різні підходи з теорії менеджменту, а саме ресурсний, який враховує наявність матеріальних потоків та необхідність узгодження різних потоків із сталістю грошового потоку та системний, який відображає складність управління між різними потоками з погляду єдиної системи функціонування у межах підприємства. Водночас слід підкреслити, що жодне підприємство як система не може функціонувати ізольовано без потоків обміну. Потік може розглядатися як інструмент опису та управління формуванням фінансового потенціалу сільськогосподарського підприємства. Реалізація ж визначених цілей сільськогосподарського підприємства досягається безліччю операцій з комплексного управління потоком окремих ресурсів, що у загальному має наступні властивості:

- усі операції реалізуються з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів (обмежень);
- для реалізації будь-якої операції потрібен ресурс (кошти). При цьому ресурс може використовуватися одночасно декількома операціями;
- реалізація операції – це перетворення одних видів ресурсів в інші види ресурсів. Таке перетворення завжди пов'язане з частковою або повною витратою деякого ресурсу;
- результатом операції є ресурс, що утвориться при виконанні операції як результат перетворення ресурсів.

Саме фінансовий потік матеріалізує економічні відносини щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, які акумулюються у різних фондах. Крім того, на наш погляд, фінансовий та грошовий потоки разом матеріалізують фінансові та кредитні відносини.

Поряд із цим слід зауважити, що «фінансовий потік» має просторову, тимчасову і якісні границі [9, с. 38]. І якщо якісні границі визначаються переважно через міжкатегоріальний економічний взаємозв'язок, то просторові і тимчасові обмеження пов'язані як через взаємодію з тими або іншими економічними категоріями, так із послідовним розвитком економічних відносин у певні проміжки часу, застосуванням відповідних фінансових інструментів щодо матеріалізації руху фінансових ресурсів [5, с. 81]. Таким чином, на нашу думку, фінансові потоки сільськогосподарських підприємств слід розглядати як систематичний, безперервний і цілеспрямований рух фінансових ресурсів, який породжує відповідні економічні відносини і реалізується завдяки їх матеріальним носіям, роль яких виконують фінансові ресурси при зміні їх обсягів, форм і видів у процесі господарської діяльності підприємств.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з наведеного вище доцільно вказати, що управління фінансовими потоками сільгосппідприємств треба розглядати у взаємозв'язку з основними характеристиками грошових потоків. Втім фінансові потоки є об'єктом управління не лише фінансами підприємств, а й об'єкт фінансового управління їх господарської діяльності. Вони взаємопов'язані з розподілом та використанням різних джерел формування фінансових ресурсів, узагальнюють різні форми та види руху фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств і обумовлюють досягнення певного економічного результату з урахуванням фактору часу, відображають ліквідність фінансових ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І.А. Управление финансовыми ресурсами / И.А. Бланк. – М. : Издательство «Омега-Л»: ООО «Эльга», 2011. – 768 с.
2. Горбунов А. Управление финансовыми потоками / А. Горбунов. – М. : Глобус, 2003. – 224 с.
3. Зелиско И.М. Финансовые потоки интеграционных аграрных формирований: теоретический аспект / И.М. Зелиско // Экономика АПК. – 2012. – № 6. – С. 85–90.
4. Иванов И.В., Баранов В.В. Финансовый менеджмент: Стоимостной подход: Учебное пособие / И.В. Иванов, В.В. Баранов. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 504 с.
5. Ковалев В.В. Управление активами фирмы: учеб.- практ. пособие / В.В. Ковалев. – М. : ТК «Велби», изд-во «Проспект», 2007. – 144 с.
6. Климчук С.В. Напрями оцінки руху грошових потоків як визначальної компоненти фінансової стійкості / С.В. Климчук // Економіка АПК. – 2006. – № 9. – С. 52–58.
7. Корнеев В.В. Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках. Монографія. – К. : НДФІ, 2003. – 376 с.
8. Кузьмінський В.З. Механізм формування та ефективність використання фінансових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах / В.З. Кузьмінський. – Автореф. дис. канд. екон. наук. – К., 2006. – С. 17.
9. Любимцев Ю., Дудкин В. Финансовые потоки как объект индикативного планирования и регулирования / Ю. Любимцев, В. Дудкин // Российский экономический журнал. – 2008. – № 3. – С. 38–47.
10. Хавтур О.В. Теоретична концептуалізація фінансових потоків страхових компаній в Україні / О.В. Хавтур // Наукові записки. – Випуск 5. – Острог: «Острозька Академія». – 2003. – С. 234–249.